

NOVGORODIN JA MOSKOVAN AIKAKAUSI

Novgorodin ja Moskovan herruuteen

Ensimmäiset tarkat tiedot Raudun ja koko itäisen Kannaksen asutuksesta tarjoaa Novgorodin Vatjan viidenneksen henki- ja verokirja vuodelta 1500.

Vuoteen 1500 päästessä oli jo paljon ennättänyt tapahtua Karjalan oloissa. Valitettavasti vain jälkimaailmalle säilyneet asiakirjatiedot ovat äärimmäisen niukat koko Karjalankin osalta, puhumattakaan sitten pienistä karjalaisista pitäjistä. Raudun vaiheita voimme seurata vain koko Karjalan alueen suurtahtumien puitteissa.

Kronikkatietojen mukaan vuonna 862 perustetusta Novgorodin ruhtinaskunnasta, Venäjän valtakunnan alkusolusta, paisui vähitellen vuosisatojen kuluessa huomattava mahtitekijä Laatokan-Suomenlahden eteläpuoliselle alueelle. Karjalaiset kävivät vilkasta kauppaa muun muassa Novgorodin kanssa ainakin jo 1000- ja 1100-luvuilta lähtien. Silloin tällöin novgorodilaiset kronikat tietävät kertoa novgorodilaisten ja karjalaisten yhteenotoista, mutta myös yhteisistä yrityksistä naapureita vastaan. Ensimmäisen kerran karjalaiset mainitaan Novgorodin aikakirjoissa 1143, mutta se ei suinkaan merkitse sitä, etteikö kanssakäymistä olisi ollut jo sitä aikaisemminkin. Pyrkinessään lujittamaan otettaan Karjalasta ja levittämään vaikutustaan Karjalan rintamaille novgorodilaiset joutuivat taistelemaan Karjalan herruudesta ruotsalaisten kanssa, jotka hekin halusivat saada turkiksista rikkaan Karjalan valtapiiriinsä ja istuttaa Karjalaan kristillisen roomalaiskatolisen uskon. Novgorodilaiset olivat puolestaan panneet alulle karjalaisten käännättämisen kreikkalaiskatolisen kirkon uskollisiksi opetuslapsiksi. Taistelu Karjalasta joutui ensimmäiseen ratkaisuvaiheeseen ruotsalaisten tehtyä ns. kolmannen ristiretken Karjalaan 1293 ja perustettua samalla valtansa tueksi Viipurin linnan. Tuloksena näin alkaneesta ja sitten vuosisatoja kestäneestä Karjalan omistamisesta käydystä taistelusta oli kolmekymmentä vuotta kestäneen alkukamppailun jälkeen elokuun 12 päivänä 1323 Pähkinäsaassa solmittu rauha, jossa Karjala kohtalokkaalla tavalla jaettiin kahtia. Rautu jäi silloin ensimmäisen kerran rajapitäjäksi. Raja tuli kulkemaan Raudun kohdalla pitkin Saijanjokea ja siihenastiset heimoveljet läntisellä Kannaksella muuttuivat vuosisadoiksi vieraan valtakunnan asukkaiksi ja vihollisiksi. Karjalan heimon traagikka oli siitä lähtien painava leimansa rautulaistenkin jokapäiväiseen elämään.

salmi. Käkisalmen linnaläänin seitsemästä karjalaisesta pogostasta eli pitäjistä kuului neljä Laatokan pohjoispuolella sijaitsevaa ns. Taka-Karjalaan ja kolme, s.o. itäinen Kannas, ns. Etu-Karjalaan. Etu-Karjalan pogostat olivat: Kaupungin pogosta eli Räisälä, Sakkola ja Rautu.

Novgorodin suhteellisen itsenäisen valta-asema Luoteis-Venäjällä päättyi, kun Moskovasta oli kehittynyt Venäjän valtakunnan keskus ja sen suuriruhtinas Iivana III oli liittännyt koko Novgorodin alueen omaan hallintaansa vuonna 1478. Suuriruhtinas syrjäytti silloin novgorodilaiset vallanpitäjät ja asetti omat miehensä heidän tilalleen. Muutokset tulivat pian näkymään myös Käkisalmen linnaläänissä. Päästäkseen selville uuden alueensa oloista ja verotuksesta suuriruhtinas antoi toimeenpanna kesällä 1500 sen henki- ja verokirjoituksen, jonka tuloksena oli edellä mainittu Vatjan viidenneksen verokirja. Verokirjoituksen suorittivat Dmitri Vasilinpoika Kitajev ja Nikita Guba Simeoninpoika Moklov. Vuoden 1500 verokirjassa viitataan jatkuvasti aikaisemmin tehtyyn vastaavanlaiseen vanhempaan verokirjaan ja annetaan joitakin tässä vanhassa verokirjassa olleita tietojakin, mutta valitettavasti ei tämä vanha verokirja sellaisenaan ole jälkimaailmalle säilynyt. Kuitenkin voidaan mainittuun verokirjaan tehtyjen viitteiden perusteella saada ainakin joitakin tietoja Käkisalmen Karjalasta jo vuotta 1500 aikaisemmalta ajalta, sillä vanha verokirja on todennäköisesti tehty jo ennen Novgorodin itsenäisyyden menetystä.

Raudun asutus vuoden 1500 tienoilla

Minkälaisen kuvan Vatjan viidenneksen verokirja antaa sitten jälkimaailmalle Raudusta ja sen elämästä 1400- ja 1500-lukujen vaihteessa?

Vanhan kirjoituksen eli vanhan verokirjan mukaan, toisin sanoen ainakin ennen vuotta 1480, Raudussa oli ollut 150 kylää ja niissä 229 taloa. Vuonna 1500 oli kyliä niin ikään 150, minkä lisäksi oli vielä 2 autiokylää, ja taloja oli 249, niistä kolme hovia. Taloluku oli siis kasvanut, mutta sen sijaan oli pitäjän väkiluku melkoisesti vähentynyt. Vanhan kirjoituksen mukaan oli pitäjässä ollut 427 veroa maksavaa miespuolista asukasta, mutta uudessa verollepanossa heitä oli vain 352. Vähennys oli siis sangen huomattava, lähes 18 prosenttia. Mutta tähän väestökatoon on luonnollinen syynsä. Vuosina 1495–97 oli rajaseudulla raivonnut ns. vanha tai pitkä viha ja se oli vaatinut rajaseudun väestön keskuudesta oman veronsa. Tähän sotaan liittyy meidän aikoihimme asti elänyt muisto Viipurin neuvokkaasta puolustajasta Knut Possesta ja Viipurin pamauksesta. Aina ei kuitenkaan muisteta sitä, että Karjalan miehet silloin taistelivat eri puolilla rintamalinjaa. Kun otetaan

huomioon naiset, vanhukset ja lapset, on verolle pantujen mieshenkilöiden määrä kerrottava kuudella, jotta saataisiin selville pitäjän summittainen kokonaisväkiluku. Näin saadaan Raudun väkiluvuksi vuonna 1500 noin 2.100 henkeä, jota on pidettävä verraten suurena, kun koko Etu-Karjalan - s.o. myöhempien Raudun, Metsäpirtin, Sakkolan, Pyhäjärven, Räisälän, Kaukolan ja Käkisalmen - yhteiseksi väestömääräksi voidaan arvioida noin 8.600 henkeä. Raudun väkiluku teki tästä määrästä noin neljänneksen, joten silloisen Raudun asutusta voidaan pitää suhteellisen tiheänä.

Verokirjan aikainen asutus peittää koko Raudun alueen eli pääasiassa samat tienoot kuin myöhempienkin asutus. Siitä, missä järjestyksessä eri kylät ovat tulleet asutuiksi, verokirja ei kerro mitään. Voimakkain näyttää asutus olleen pitäjän keski- ja luoteisosissa Mäkrän, Vehmaisten, Kaskaalan, Savikkolan, Maanselän ja Orjansaaren rajoittamalla alueella. Näillä tienoin asutus ilmeisesti on ollut vanhintakin, koska tältä alueelta tapaamme pitäjän suurimmat kylät Orjansaaren ja Kaskaalan. Harvimmin asuttuja ovat pitäjän kaakkoiset osat, Huuhdin, Sirkiänsaaren ja Korleen kulmakunta. Uusimpia kyliä olivat todennäköisesti ne, joissa verokirjan tekemisen aikoina elivät samannimiset asukkaat. Vanhemmissa kylissä olivat asukkaat ennättäneet jo vaihtua. Tällaisia asukkaitensa mukaan nimettyjä kyliä oli pitäjän eri puolilla, kuten Ljutikinin Stepankovo-kylä asukkaanaan Timohno Stepankov, Maksimovon kylä Mäkrällä asukkaanaan Maksimko Pavlov, Ondrjushovon kylä asukkanaan Lenteiko ja Prohno Ondrjushovit, Nesterovon kylä Mäkrällä asukkaanaan Jurka Nesterov, Haritonovin Ofonaso-niminen kylä Mäkrällä asukkaanaan Grilmo Ofonasov ja Ivashkovon kylä Vehmaisissa asukkaanaan Kuzemka Ivashkov sekä Maanselällä Terehovo Droshkovo-niminen kylä asukkanaan Sidorik Terehnov sekä Ondrush ja Mikitka Terehnovit.

Kylät on merkitty verokirjaan, kuten jo edellisistä esimerkeistä havaitaan, venäläisperäisin nimin, samoin niiden asukkaat. Vieraan silauksen alta paljastuu kuitenkin koko joukko väestön itsensä antamia kylännimiä, jotka kautta vuosisatojen liittyvät sitten Raudun asutushistoriaan. Sen sijaan ovat useimmat vierasperäisiin henkilönnimiin perustuvat pikku kylien nimet kadonneet ajan ja asutuksen vaihtelujen aiheuttamaan hämärään.

Kuten jo kyläluvusta voidaan päätellä, olivat verokirjaan merkityt kylät pieniä, useimmiten talon tai kaksi, korkeintaan kolme taloa käsittäviä. Vain poikkeustapauksissa oli suurempia kyliä. Kaskaala ja Orjansaari olivat Raudun talorikkaimmat kylät. Kun pikkukylät olivat tavallisesti lähellä toisiaan, muodostui niistä jonkinlaisia seutukyliä. Monet verokirjan pikkukylistä voidaan paikallistaa ja liittää vuosisatojen ajoilta tuttuihin rautulaisiin kylännimiin, jo tässä verokirjassa esiintyviin. Näin saadaan ainakin pääpiirteittäin selkeä kuva tuolloisesta Raudun asutuksesta.

Raasulissa, na Prasolsku, verokirja mainitsee viisi kylää: Mihkujevon, Fofanovon, Timujevon ja Jalmovon sekä kylän mäen alla, joka vastannee myöhempää Nuijalaa. Tässä ryhmässä oli yhteensä 8 taloa.

Korven ja Vepsan (Vepse) lääni Raasulin länsipuolella oli vastapäätä Lipolan ja Valkjärven Ruotsin puoleisia alueita. Täällä olivat Nesterkovon ja Samilkinon kylä, Kobujevon, Korbatshpakovon, Oboburovon, Korholan ja Pantelejevon kylät, joissa oli yhteensä 8 taloa. Näistä lienee Kobujevo myöhempi Kopola. Vielä mainitaan Vepsassa Ignatovon ja uuden Krukovon antiokylät.

Lisäksi luetellaan tältä alueelta koko joukko muita kyliä: Uusi Motikinon kylä ja toinen Motikinon kylä, yhteensä kaksi taloa, Nahkurovon kylä, Nahkurinmäki Kärsälässä, Petrinon kylä sekä Svinkinon kylä Korvessa, yhteensä kolme taloa, Vereskylä ja Zaharkovon kylä Vepsassa, kaksi taloa, Toininon kylä Korvessa, yksi talo. Kärsälän kylä Korvessa ja Ljavkujevon Kärsäläkylä Korvessa, kolme taloa, Timujevon kylä Vepsassa, yksi talo, Matikinon kylä, Korven Kotshanovo kylä, Kärsälän kylä, Mustanmäen kylä Korvessa, toinen Mustanmäen kylä (Mustujeva gora, Mustilanmäki ?), Matikinon kylä Korvessa sekä Motikinon kylä Vepsassa, yhdeksän taloa.

Kaikkiaan oli tällä Kärsälän-Vepsan alueella kokonaista 29 taloa. Se oli hyvin huomattava asutussikermä.

Liippualla, Lipovoje, olivat seuraavat kylät: Lestujevon kylä, 3 t, Liippuan kylä kappelin luona, Kelliö, 2 t, Liippuan kylä tasangolla, 2 t, ja Liippuan kylä, Lipovoje, 1 t, yhteensä 8 taloa.

Maanselällä ja Suurhousussa, Maselgi, Bolshoi Dvor, oli runsaasti pikkukyliä: Bobrujevon Suurhousu-niminen kylä, jossa oli hovi ja yksi talo, Maanselän kylä Suurenhousun luona, 2 t, Kostinon kylä kappelin luona, 1 t, Ljutikinin Stepankovokylä, 1 t, toinen Ljutikinin Timoshkinokylä, 1 t, Omosovon kylä, myöhempi Omelia lähellä Vakkilaa, 1 t, Suurhousun kylä, 1 t, Suurhousun kylä, 1 t, Ignatovon Mustilanmäenkylä Korvessa, 1 t, Gorlovon kylä Maanselällä, 1 t, Morosovon Maanselkäkylä, 1 t, Ignatovon Maanselkäkylä, 1 t, Melitovon kylä, Miettälä, 2 t ja Maanselän Terehovo Droshkovokylä, 2 t. Tässä ryhmässä oli yhteensä 18 taloa.

Orjansaarella oli varsinaisen pääkylän Orjansaaren, Orin Ostrov, 13 t, ohella muutamia pieniä kyliä: Kostujevon kylä aholla, sijainti tuntematon, 1 t, kylä Orjansaarella mäellä uudismaalla, ehkä Mitronmäki, 2 t, kylä samassa Orjansaarella, 1 t ja Ivanovon kylä samassa Orjansaarella, 3 t. Kaikkiaan kuului Orjansaareen 20 taloa.

Mäkrän, Megr, lääni oli Leinikylän järven luona Ruotsin rajalla. Siellä oli Maksimovon kylä, 1 t, Bulnjejevon kylä kappelin luona, 1 t, Ondrjushovon kylä, 1 t, Zaharovon kylä, 3 t, Nesterovon kylä Mäkrällä, 2 t, Kuzminin

Pavlovo-niminen kylä, 1 t, Haritonovin Ofonaso-niminen kylä Mäkrällä, 2 t, Trufanovon kylä, 2 t, Mäkrän kylä ahon takana, uudisviljelys Lampijärven, Seppälän järven, luona, 2 t, ja Mäkrän kylä järven luona, 3 t. Mäkrällä oli 18 taloa.

Leinikylässä, Leinkaljskim, mainitaan: Suontaan (Zabolotje) kylä, myöhempi Leinikylän hovi, 1 t, ja samassa kylässä toisessa kohden 3 taloa, Ohujevon kylä, Sotkujevon ja Gluhovon kylä, kaikki Leinikylän järven luona, yhteensä 3 taloa, Lilinon kylä, 1 t Mäkrän ja Luukkolanmäen välillä, Kaninon kylä Leinikylän järven luona, 1 t, kylä Leinikylässä Leinikylän järven luona, 1 t ja samaten kylä Leinikylässä Leinikylän järven luona, 1 t. Näissä kylissä oli kaikkiaan 11 taloa.

Haapakylässä, Habakyla, oli Haapakylän kylä Leinikylän järven luona, 4 t ja Haapakylän Koshurkinokylä, 2 t, siis yhteensä 6 taloa.

Vehmaisten, Vehmas, kylät olivat: Korostelevon kylä Vehmaisissa, 1 t, Novikovon kylä Vehmaisissa, 1 t, Jermakovon kylä Vehmaisissa, 2 t, Gluhovo Vaninon kylä Vehmaisissa, 1 t, Filiskovon kylä Vehmaanjärven luona, 2 t, Prohkujevon kylä Vehmaisissa, 1 t, Tarujevon kylä Vehmaanjärven luona, 1 t, Ivashkovon kylä Vehmaanjärven luona, 2 t, Shislovon kylä Vehmaisissa, 1 t, Batovon kylä Vehmaanjärven luona, 2 t, Selivanovon kylä Vehmaisissa, 1 t, Skotshkovon kylä Vehmaisissa, 1 t ja toinen Skotshkovon kylä Vehmaisten joella, 1 t. Vehmaisissa oli näin ollen kaikkiaan 17 taloa.

Kuninkaanselällä, Knjasje, mainitaan Plavnevon kylä Puuminanjärvellä, 1 t, Plavnevo-niminen suuriruhtinaan verokylä, 2 t, Kuninkaanselän kylä, Knjasje Sjabrovo, Plavnevon järven luona, 1 t, Kuninkaan kylä, 1 t, samaten Kuninkaan kylä, 2 t ja Kuninkaan kylä Ivankovo-pokostalla Plavnevon järven luona, 1 t. Taloja oli yhteensä 8.

Kaskaalan, Kaskalaga, kylässä oli 13 taloa, joten se oli pitäjän suurimpia. Sen lisäksi mainitaan vielä Vuoren kylä (Gorka = Korkkila) Kaskaalassa, 1 t. Näin tulee koko Kaskaalan taloluvuksi 14.

Raudunkylässä oli Baranovon kylä Papinjärven rannalla, Kirkkojärvi, 1 t, Papinkylä, 1 t, entisen kirkon luona, pienempi kylä tasangolla Raudunjärven luona, 1 t, Popkovon kylä, Papinkylä, 1 t, toinen Popkovon kylä, 1 t, Popkovon Klavushovokylä, 1 t ja Popkovon Doroshkovokylä, 2 t ja kun pokostalla oli vielä papin ja kahden kirkonpalvelijan talot, 3 t, oli Raudunkylässä kaikkiaan 10 taloa.

Sumpulassa oli neljä Simbujevon, Sumbujevon, kylää, jokaisessa yksi talo eli yhteensä 4 taloa.

Varikselassa, Gorka Soroka, oli yksi talo ja Keripadassa, Kiropata, 3 taloa.

Savikkolassa, Glinov, mainitaan Orholan kylä ja toinen OrhoJan kylä Glinovassa, kummassakin yksi talo eli yhteensä 2 taloa.

Potkelassa oli Kalistovon Botkovo, Potkela, Sjedenje-niminen kylä Korvessa, 1 t ja Batkovon kylä, 1 t eli yhteensä 2 taloa.

Vakkilassa, Vahkola, oli useita pikkukyliä: Vahkolan Maninoniminen kylä, 2 t, Ontomanovon kylä Vahkolassa, 2 t, Vahkolan kylä kiilapalstalla, 1 t, kylä Vahkolassa, 3 t, Vahkolan kylä, 1 t, ja edelleen Vahkolan kylä, 1 t. Näissä kylissä oli 10 taloa.

Räiskälässä, Rjätškola, oli vain yksi talo.

Porkulla, Borok, olivat seuraavat kylät: Borokin kylä, 2 t, kylä Borok, Pienporkku (?) 1 t, Borkun kylä, 2 t ja Borokin kylä Palkealassa, 1 t. Taloja oli 6.

Palkealassa olivat Palkivuoret, 2 t ja kyytimiehen talo, Palkealan, Palki gori, kylä 2 t, samaten kylä Palkealassa, 2 t, kylä Palkealassa, 2 t ja Palkealan kylä mäellä, 2 t. Kaikkiaan kuului kyläryhmään 11 taloa.

Dudenitsassa, Studenedsh, oli 2 taloa.

Huuhdissa, Guhta, oli useita samannimisiä kyliä: Huhtakylä, 1 t, Huhtakylä, 4 t, Huhtakylä, 2 t, samaten Huhtakylä, 1 t ja vielä Huhtakylä, 1 t, yhteensä 9 taloa.

Sirkiänsaassa oli Saarenkylä, 1 t, jossa asui Sergeiko Nesterov ja hänestä on kylä varmaan saanut myöhemmän nimensä: Sirkiänsaari, uusi Saarenkylä, 1 t ja Saarenkylä, 5 t eli yhteensä 7 taloa.

Tähän ryhmään voitaneen laskea vielä Muronpään kylä Myllyojalla, todennäköisesti Koskitsanjoella. Kylä sijaitsi Muurainsuon luona, joka on Dudenitsan, Huuhdin ja Sirkiänsaaren välillä. Taloja oli 4.

Korleella, Pogorelaja, Viisjoen varrella oli 4 taloa.

Suvannon rannalla olivat **Lavrovon** kylä, 1 t ja Lavrovo-niminen verokylä, 2 t sekä **Raajun**, Rai, kylä, 1 t, joissa oli yhteensä 4 taloa. Nämä kylät olivat todennäköisesti kaikki Raajun alueella ja ovat voineet sijaita Raudun rajojen sisällä, mutta yhtä hyvin Sakkolan puolella. Ne on kuitenkin merkitty Rautuun kuuluviksi.

Laatokanrannalla mainitaan kaksi **Saaroisten**, **Ostrovtsa**, kylää, joissa oli yhteensä 2 taloa. Ne olivat Sakkolan, Metsäpirtin, alueella, mutta on nekin luettu Raudun kyliksi. Aukkaat ovat niihin ilmeisesti tulleet Raudusta.

Sijainniltaan epävarmoja ovat seuraavat pienet kylät: Shevelovon kylä, mahdollisesti Kuninkaanselällä tai Raudunkylässä, Kilbinon kylä, jossa oli hovi, Vorushkan kylä, Lehmimäen kylä, Dremkovon kylä ja Toivojevon kylä, neljä viimeksi mainittua ehkä Raudunkylässä, Pikilinin kylä, mahdollisesti Vakkilassa tai Sumpulassa, Podjelljen kylä ja Tammaharjun Mizujevok-

niminen kylä, ehkä Vehmaisissa. Näissä kylissä oli kussakin yksi talo ja yhteensä 9 taloa.

(Raudun pogostaan on erheellisesti liitetty kolmisenkymmentä Pohjois-Inkerin Keltun pitäjän kylää, mutta niitä ei ole tässä otettu huomioon.)

Mainittakoon tässä lyhyesti, että Raasulin kylän nimi johtuu raassali-sanasta, mikä merkitsee kalanvälittäjää tai kalan tukkuostajaa. Raasuli on mahdollisesti ollut jonkinlainen kauppapaikka! Liippua on muodostunut lehmusta merkitsevästä sanasta, lipa, ja tarkoittaa siis Lehmuskylää. Korleen nimeä Viljo Nissilä pitää venäläisperäisenä.¹

Asutuksen laajuutta tarkasteltaessa kiintyy huomio siihen, että alueellisesti Rautu oli jo vuonna 1500 melko tarkoin rajoitettavissa. Sekä etelässä että lännessä rajat olivat jo vakiintuneet. Samaa voidaan pienin varauksin sanoa pohjoisesta ja itärajasta. Edellisessä tapauksessa jättävät vain Raajun seudun kylät aiheutta tulkinnanvaraisuuteen ja idässä tekevät poikkeuksen Metsäpirtin Saaroisten kylät, jotka on laskettu Rautuun kuuluviksi. Ainakin suurin piirtein näyttävät Sakkolan ja Metsäpirtin vastaiset nautinta-alueet jo silloin vakiintuneen. Myöhemmin käytiin kuitenkin joskus kiistaa kaskimaista Sakkolan miesten kanssa.

Novgorodilaiset ja moskovalaiset lääninherrat

Karjalan miehet olivat alun pitäen itsenäisinä hallinneet niitä maita, joilla olivat riistaa pyydystäneet tai kaskia kaataneet, mutta kun he olivat joutuneet Novgorodin alamaisiksi, muuttuivat olosuhteet. Novgorodin valtakautena läänitettiin Karjalan maat novgorodilaisille pajareille, Novgorodin arkkipiispalle, luostareille ja kirkkoille sekä joissakin tapauksissa muillekin henkilöille. Talonpoikien tuli maksaa veroa näille läänitysten haltijoille ja niin he joutuivat näihin uusiin isäntiinsä nähden riippuvaisuussuhteeseen. Kun sitten Moskova liitti valtapiiriinsä Novgorodin alueet, tapahtui myös maanomistusoloissa muutoksia, mutta nämä muutokset eivät juuri koskeneet karjalaista väestöä itseään vaan läänitysten omistajia.

Ensimmäisen kerran karjalaiset saivat kokea muukalaista läänitysherruutta jo 1300-luvun alussa, sen sodan aikana, jota käytiin novgorodilaisten ja ruotsalaisten välillä Karjalan omistamisesta. Vuonna 1307 tai 1308 novgorodilaiset läänittivät Karjalan - ilmeisesti saadakseen siihen lujemman otteen - mahtavalle venäläiselle ylimykselle Boris Konstantininpojalle. Kun puhutaan koko Karjalan läänittämisestä, niin varmaan siihen silloin on kuulunut Rautukin. Vapauteen tottuneet karjalaiset eivät voineet sietää lääninherran harjoittamaa ankaraa komentoa, vaan pakenivat kronikan kertoman mukaan

ruotsalaisten luo turvaa hakemaan. Karjalaisten vapautumisyritykset tukahdutettiin silloin samoin kuin myöhemminkin. Vuonna 1333 novgorodilaiset läänittivät muiden alueiden mukana Karjalan Liettuan ruhtinaalle Narimont Gedimininpojalle. Neljä vuotta myöhemmin karjalaiset jälleen yrittivät vapautua raskaasta läänitysherruudesta ruotsalaisten avulla, mutta yhtä huonolla menestyksellä kuin edelliselläkin kerralla. Vuonna 1383 novgorodilaiset läänittivät Karjalan Narimontin pojalle Patrikille, josta nyt isänsä jälkeen oli tullut Liettuan ruhtinas. Mutta karjalaiset eivät nytkään halunneet alistua liettualaisten lääninherruuteen, vaan valittivat jo seuraavana vuonna sortoa itse Novgorodissa. Patrik joutuikin luopumaan Käkisalmen läänistä, mutta sai korvausta muualta.² Oliko Karjalassa jo näihin aikoihin muita lääninherroja, siitä ei ole tietoja, mutta 1400-luvulla oli kuitenkin jo novgorodilainen läänitysjärjestelmä vakiintunut koko Käkisalmen Karjalassa.

Mahtavin lääniherra 1400-luvun Raudussa oli Novgorodin arkkipiispa. Hänen läänityksiinsä kuuluivat vanhan verokirjan mukaan Raasulin, Korven ja Vepsan, Maanselän, Mäkrän ja Kaskaalan läänit sekä niiden lisäksi joukko muita kyliä, yhteensä 67 taloa ja 107 obsaa. Näistä piispa oli kuitenkin läänittänyt edelleen Grigori Petroville 13 taloa ja 23 obsaa. Petrov oli nähtävästi novgorodilainen pajari. Piispan tiluksilla asui 131 talonpoikaa.

Novgorodin itsenäisyyden kukistuttua menettivät sekä Novgorodin arkkipiispa että novgorodilaiset pajarit läänityksensä Moskovan suuriruhtinaalle, joka vuorostaan läänitti ne nyt omille kannattajilleen ja luottamusmiehilleen, moskovalaisille pajareille. Arkkipiispan läänityksistä annettiin Raasulin, Korven ja Vepsan, Maanselän, Mäkrän ja Kaskaalan läänit mahtavalle moskovalaiselle Savinien perheelle: Denis, Zana ja Leva Savinille sekä heidän veljensä pojalle ja langolleen. Tämä läänitys on annettu jonkin aikaa verollepanon jälkeen, mikä ilmenee verokirjaan myöhemmin tehdystä lisäyksestä. Tässä läänityksessä oli verollepanon mukaan 35 kylää, niistä kaksi juuri viljelykseen otettua ja verovapautta nauttivaa, 60 taloa, hovi mukaan luettuna, 71 obsaa ja 93 verollepantua talonpoikaa sekä läänityksen hoitaja. Savinit saivat pienempiä läänityksiä näiden lisäksi vielä Räisälästä ja Pyhäjärveltä. Lavrovon kylän, jossa oli 2 taloa, 2 obsaa ja 3 hengille kirjoitettua asukasta, piispa sai luovuttaa Käkisalmissa asuvalle Karjalan maaherralle, joka nyt oli Moskovan vallan korkein paikallinen edustaja Käkisalmen Karjalassa. Grigori Petrovin hallussa olleet arkkipiispan kylät, joissa uuden verollepanon mukaan oli 13 taloa, 18 obsaa ja 17 henkeä, suuriruhtinas läänitti moskovalaiselle pajarille Vasjuk Kostanpoika Petshenegoville.

Petrovin lailla menettivät kaikki vaikutusvaltaiset Novgorodin pajarit karjalaiset läänityksensä. Niin kävi Marko Panfiljeville, Vasili Balakshinille, Luka ja Iska Levontjeville ja Pietari Kretshatnikoville sekä Ondrei ja Semen

Krashoville. Suuriruhtinas antoi ne moskovalaisille.

Panfiljevin läänityksen, jossa vuonna 1500 oli 13 taloa, 14 obsaa ja 15 henkeä, sai Ondrei Nikitanpoika Pushkin. Balakshinin läänitys, 3 taloa, 4 obsaa ja 6 henkeä, siirtyi David Nikitanpoika Putjatinille. Ostash Dementipoika Redrov sai Leontjevin ja Kretshatuikovin läänityksen 20 taloa, 29 1/2 obsaa ja 30 henkeä. Ostash itse asui läänityksellä sijaitsevassa hovissaan. Borisko Barikov sai Krashovien läänityksen: 4 taloa, 4 obsaa ja 5 henkeä.

Luostarit ja kirkot saivat Novgorodin kukistuttuakin pitää läänityksensä. Raudussa oli näitä läänityksiä seuraavasti:

Valamon Vapahtajan luostarilla: 5 kylää, 6 taloa, 8 1/2 obsaa, 8 henkeä.

Konevitsan Pyhän Neitsyen luostarilla: 15 kylää, 25 taloa, 31 1/2 obsaa ja 37 henkeä,

Käkisalmen Yrjön luostarilla: 3 kylää, 15 taloa, 13 obsaa ja 20 henkeä,

Käkisalmen Ylösnousemuksen kirkolla: 2 kylää, 4 taloa, 5 obsaa ja 4 henkeä,

Käkisalmen Nikolain luostarilla: 5 kylää, 7 taloa, 11 1/2 obsaa ja 11 henkeä sekä

Pähkinälinnan Pyhän Neitsyen luostarilla: 3 kylää, 4 taloa, 3 1/2 obsaa ja 4 henkeä.

Käkisalmen Ylösnousemuksen kirkko oli kuitenkin joutunut luovuttamaan läänityksestään Palkealan kyytimiehelle yhden kylän, jossa oli 2 taloa, 4 obsaa ja 3 henkeä.

Maansa saivat pitää myöskin tilalliset. Heillä oli täysi omistusoikeus tiloihinsa. Tämä yhteiskuntaluokka on syntynyt alkuaan ruhtinaan henkivartijaväestä ja muodosti myöhemmin kansallisen sotaväen kantaosan. Novgorodin kansankokous antoi heille maatiloja, joten heistä muodostui itsenäisten tilallisten ryhmä. Suuriruhtinas ei katsonut aiheelliseksi riistää heidän maitaan itselleen. Hänelle riitti vaikutusvaltaisten novgorodilaisten pajarien vallan nujertaminen.³

Raudussa oli tilallisia yhdeksäntoista perhekuntaa. Heistä olivat äveriäimpiä Lukinit, jotka omistivat 11 kylää, 15 taloa, joista Gridja Lukin viljeli yhtä Suurhousussa sijaitsevaa, 18 obsaa ja 25 verollepantua talonpoikaa. Golovki-

neilla oli 9 taloa ja Kuzminilla 7. Muiden omistukseen kuului 1–5 taloa.

Yhteenvedo Raudun maanomistus- ja läänitysoloista sekä asutuksesta vuonna 1500 muodostuu seuraavaksi:

Pajarien läänitykset	118 taloa,	146 1/2 obsaa,	175 henkeä
Tilalliset	67 »	78 1/2 »	90 »
Luostarit ja kirkko	61 »	73 »	84 »
Oman pogostan kirkko	3 »		3 »
Yhteensä	249 »	298 »	352 »

Talojen kokonaismäärään on luettu kolme hoviohvia sekä oman pitäjän papin, tiakan ja kirkonvartijan talot. Asukkaista oli 346 talonpoikaa, heistä yksi kyytimies, kolme edellä mainittua seurakunnan toimihenkilöä, yksi lääninherra, yksi tilallinen ja yksi lääninhoitaja.

Elinkeinot

Elatuksen tarjosi Raudun väestölle maatalous, ensi sijassa kaskiviljelys ja karjanhoito. Ratkaiseva merkitys on vielä kyseessä olevana aikana ollut ensiksi mainitulla maatalouden muodolla. Missä määrin varsinainen peltoviljelys oli kaskeamisen ohessa voittanut jo alaa, on vaikeata suoranaisten lähteiden puutteen takia määritellä, mutta tuntematonta sekään ei ole ollut. Nähtävästi on Raudussakin ainakin pääasiassa ohra viljelty pelloissa, samoin myöskin vehnä. Vehnää on viljelty Orjansaaressa, jossa se mainitaan veroviljanakin, sekä Maanselällä. Ruis on kuitenkin ollut pääviljalajina ja kaskien valtaviljana. Kaikki verokirjan kylvömäärät on ilmoitettu rukiina. Tällainen merkitsemistapa on kuitenkin käsitettävä vain veroteknilliseksi muodollisuudeksi. Oliko jo silloin Itä-Suomessa vallalla ollut kolmivuoroviljelys vakiintunut, on vaikeasti todistettavissa, joskin eräät tutkijat ovat sitä mieltä, että niin olisi ollut asianlaita. Yksi vuoro olisi silloin ollut rukiilla, toinen kevätiljoilla ja kolmantena vuotena maa olisi ollut kesantona. Vaivattomasti ei tällainen vuorotus ole ainakaan kaskivaltaisessa viljelyksessä käynyt. Kenties on varsinainen kolmivuoroviljelys vain hiljalleen vakiintunut sitä mukaa kuin peltoala on laajentunut.

Kaskiviljelyksen valta-aseman puolesta noihin aikoihin puhuu myös se, että verona maksettiin yleensä kolmannes viljasta, niinkuin vielä myöhemminkin oli tapana maksaa maanvuokrana tai osaviljana kaskesta, joka oli hakattu toisen maalle.⁴

Rukiin ja muiden viljojen viljelyssuhdetta arvioitaessa voidaan todeta, että Savinien läänityksellä, jossa verona kannettavat viljamäärät on eritelty, on yleensä ruista ja kauraa määrätty maksettavaksi samanverran, mutta ohraa ainoastaan neljännes edellä mainittujen viljalajien määrästä. Niinpä esimerkiksi Maanselän läänistä määrättiin maksettavaksi 28 koroppaa ruista ja 28 koroppaa kauraa, mutta vain 7 koroppaa ohraa. Savinien läänien ulkopuolelta ei näiden viljalajien viljelyssuhdetta voida tarkalleen arvioida, sillä läheskään kaikista kylistä ei kannettu verona edes olutta tai maltaita. Todennäköisesti ohran viljelys ainakin osassa pitäjää on jäänyt hyvin vähäiseksi.

Viljakasvien lisäksi viljeltiin pellavaa. Kun se oli välttämätön vaatetuskasvi, ymmärrämme hyvin sen viljelyksen yleisyyden. Tuskinpa lienee ollut taloa, jossa pellavaa ei kasvatettu. Vain ani harvoin pellava puuttuu veroesineiden joukosta.

Karjanhoito oli hyvin vaatimatonta. Tehokkaaseen karjan ruokintaan ei ollut olemassa edellytyksiäkään. Heinää saatiin korjatuksi vain luonnonniityiltä ja kenties jonkinverran entisiltä kaskimailta. Kun vesistöt olivat pieniä, ei rantaniittyjäkään ollut liiemmästi. Verokirjan mainitsemat talojen tarpeisiin kootut heinämäärät ovatkin kauttaaltaan pienet. Niiden varassa ei voitu pitää suurta karjaa, vaikka ravinnoksi käytettiin heinän lisäksi olkia. Lampaita varten koottiin lehdeksiä. Kylää kohden koottiin heinää yleensä 10, 20 tai 30 kopnaa eli rukoa, harvoin jonkinverran enemmän. Ru'on painoksi ovat eräät tutkijat arvioineet 100 kiloa.⁵ Koko Raudun heinäsadoksi arvioitiin verokirjassa 3892 rukoa, mikä tekee keskimäärin vajaat 1600 kiloa taloa kohden. Hevosten ruokinnassakin jouduttiin näin ollen turvautumaan olkiin. Karjan vähyyttä osoittaa myöskin se, että voi ja juusto ovat melko harvinaisia veroesineinä. Lampaita näyttää pidetyn ainakin osissa pitäjää kohtalaisesti, sillä oinaita ja lampaan nahkoja sekä lampaan jalkoja koottiin veroina hyvin runsaasti. Sikoja ja kanoja oli vähän. Veroesineinä siat, kanat ja munat esiintyvät vain harvoin.

Metsästyksellä ei 1400-luvun loppupuolella näytä enää olleen Raudussa suurtakaan merkitystä. Tietysti saatiin pikku riistaa hieman omiksi tarpeiksi, mutta varsinainen toimeentulo oli kokonaan maatalouden varassa.

Kalastuksella ei Raudussa milloinkaan vesistöjen vähyyden takia ole voinut olla tärkeätä sijaa. Vanhassa verotuksessa oli vielä Panfiljevin läänityksestä, johon kuului muutamia Orjansaaren, Haapakylän ja Vepsan taloja, määrätty kannettavaksi 120 siikaa, mutta vuonna 1500 tämä ainut Raudussa esiintynyt kalavero poistettiin. Verokirjassa mainitaan kuitenkin vielä, että Raasulin läänin nautinnassa on Koskijärvi, josta pyydystetään kalaa ongella, verkoilla ja katiskoilla ja että Mäkrän läänin nautinnassa ovat samoin Leini-

kylän järvi ja Lampijärvi, Mäkränjärvi, viimeksi mainittu tosin yhteisenä ruotsalaisten kanssa. Näistä pyydytetään kalaa nuotalla ja verkoilla. Muiden pikkujärvien kalastusta ei ole edes katsottu tarpeelliseksi mainita.

Verot

Veromäärät on verokirjaan merkitty kylittäin. Kylän asukkaat olivat siis yhdessä vastuussa kylän maksettavaksi asetetusta verosta. Käytännössä kuitenkin usein kylässä oli vain yksi talo, joten mitään vaivaa ei ollut veromäärien jakamisessa talojen kesken.

Verokirjassa eritellään tarkoin läänityksen haltijalle, tilallisille sekä isännöitsijälle maksettavat verot. Sen sijaan verokirja vaikenee tyystin tärkeästä, kaikista taloista maksettavasta obsaverosta.

Obsa oli Etu-Karjalassa yleisesti käytetty verotusyksikkö. Jokaisen kylän obsamäärä on verokirjaan merkitty. Sitä paitsi esiintyy yhteenvedoissa vielä suurempi verotusyksikkö, aura, johon laskettiin aina kolme obsaa. Obsan suuruudesta tutkijat eivät ole päässeet yksimielisyyteen ja tuskinpa silloisissa oloissa verotusyksikön suuruutta on voitukaan aivan tarkoin määritellä. Alkuaan on obsaksi arvioitu maa-ala, jonka mies ja hevonen ovat pitäneet viljelyksessä, mutta sen lisäksi on arvioinnissa otettu huomioon maan laatu sekä tilaan kuuluvat muut nautinnat, kuten kalavedet ja riistamaat.

Raudussa oli vuonna 1500 yhteensä 298 obsaa. Tästä määrästä oli läänityksinä 146 1/2 obsaa, luostareilla 73 ja tilallisilla 78 1/2 obsaa. Seurakunnan papille ja kirkonpalvelijoille ei obsia oltu pantu. Obsavero oli ilmeisesti suoraan valtiolle maksettava vero. Se on näin ollen alkuaan maksettu Novgorodille ja Novgorodin kukistumisen jälkeen Moskovan suuriruhtinaalle. Veron määrästäkään ei verokirjassa puhuta. Eräiden muista lähteistä saatujen tietojen mukaan on oletettu, että obsalta kannettiin 7 tenkaa.⁶ Novgorodilaiseen ruplaan meni 15 riunaa ja 6 tenkaa ja riunaan vuorostaan 14 tenkaa eli ruplaan kaikkiaan 216 tenkaa. Kun näin 298 obsalta kertyi veroa yhteensä 2086 tenkaa, teki se 9 ruplaa 10 riunaa ja 2 tenkaa.

Aprakkaveroa talonpojat maksoivat läänitysten haltijoille, luostareille ja tilallisille. Se oli tavallaan kuin vuokra siitä maasta, jota talonpojat viljelivät, koska he itse eivät tätä maata omistaneet. Aprakkavero maksettiin osittain rahana, osittain luonnontuotteina. Sen määrä näyttää vaihdelleen ainakin jonkinverran talonpoikain varallisuuden mukaan. Samoin kuin obsaveroakin määrättäessä on tässäkin otettu huomioon viljelysmaiden laatu, niityt, laitumet, kalavedet sekä riistamaat. Veromäärät ja veroesineet näyttävät vaihdelleen myös läänityksillä sekä luostarien että tilallisten mailla.

Ani harvoja poikkeustapauksia lukuun ottamatta maksettiin osa aprakkaverosta rahana. Rahaveron määrä vaihteli yhdestä neljään tenkaan obsalta. Silloin tällöin se saattoi nousta vieläkin suuremmaksi. Viljasadosta suoritettiin aprakkaverona tavallisimmin kolmannes, joskus vielä sen lisäksi jokin tietty, verokirjassa lähemmin mainittu määrä, esim. nelikko tai koroppa rukiita ja kauroja. Vastaavasti saattoi viljaveron osuus taas olla pienempikin, ilmeisesti milloin sato yleensä oli tavanomaista vähäisempi. Tällaisia tapauksia oli kuitenkin melko vähän. Niinpä kolmessa Liippuan kylässä sekä parissa Kaskaalan lääniin kuuluvassa kylässä oli viljaveron määrä neljännes sadosta sekä Mäkrän läänissä yhtä kylää lukuunottamatta sekä niiden lisäksi vielä kolmessa muussa kylässä vain viidennes. Mäkrällä oli tosin tähän määrään lisätty puolesta kahteen koroppaan ruista. - Koropan suuruudesta ei ole olemassa tarkkoja tietoja. Toiset tutkijat arvioivat sen noin 7,2 puudaksi toiset noin 9 puudaksi. Viimeksi mainittu arvio vastaisi noin 2 hehtaota.⁷

Rahan ja viljan lisäksi aprakkaa maksettiin myös muina luonnontuotteina: voina, juustona, oluena, maltaina, kalana, oinaina, lampaanjalkoina ja lampannahkoina, sikoina, kanoina, munina sekä pellavina. Näiden veroesineiden määrä vaihteli kuitenkin suuresti eri läänityksillä. Runsaimmin niitä kannettiin pajarien läänityksillä. Luostarien tiluksilla sekä useimmilla tilallisten mailla kannettiin tavallisimmin rahan ja viljan lisäksi vain pellavia. Melko harvinaisia veroesineitä olivat Raudussa mm. kanat, munat, siat ja maltaat. Voi ja juustokaan eivät olleet kovin yleisiä.

Isännöitsijän veroa maksettiin pajarien läänityksillä sekä ainakin Konevitsan Pyhän Neitsyen luostarin tiloilla. Verona kannettiin pieni erä ruista ja kauraa, pellavia sekä joskus pieni erä rahaa tai joitakin karjantuotteita. Vero voitiin myös muuttaa rahaksi. Sitä kannettiin kolmena suurena vuotuisjuhlanä: jouluna, pääsiäisenä ja Pietarin päivänä.

Viljavero voitiin maksaa rahana, jolloin ruiskoropan hinnaksi laskettiin 10 tenkaa, kaurakoropan 5 ja ohrakoropan 7 tenkaa. Savinien läänityksen verot oli kaikki lääneittäin laskettu rahana. Verojen toimittaminen kävi näin moskovalaiselle pajarille helpommin.

Aprakkaverona suoritettiin Raudussa Savineille, joiden hallussa oli 71 obsaa, 20 ruplaa 12 riunaa 10 1/2, tenkaa rahaa sekä muille pajareille, joiden hallussa oli 69 1/2 obsaa, 2 ruplaa 12 riunaa 1 1/2 tenkaa rahaa, viljasta tavallisimmin kolmannes, poikkeustapauksissa neljännes tai viidennes, sekä pellavia 55 pjatokia 1 1/2 sormausta, voita 23 vatia, 20 juustoa, 2 1/2 sikaa, 40 oinasta, 3 kanaa, munia 30 kappaletta sekä olutta 31 1/2 tynnyriä ja maltaita 1/2 koroppaa. Tilalliset, joiden hallussa oli 78 1/2 obsaa, saivat 12 riunaa 11 tenkaa rahaa, pellavia 28 pjatokia 3 sormausta, voita 18 vatia,

4 juustoa, 2 oinasta, yhden raavaanjalan, 15 tynnyriä olutta ja 2 koroppaa maltaita sekä viljasta kolmanneksen, poikkeustapauksissa hieman enemmän. Luostareille, joiden hallussa oli 73 obsaa, maksettiin 7 riunaa 11 tenkaa rahaa, kolmannes viljasta sekä pellavia 37 pjatokia 4 sormausta, voita 14 vatia, 6 juustoa ja 8 1/2 tynnyriä olutta. Kyytimiehille maksettiin 4 obsalta 3 tenkaa rahaa, kolmannes viljasta ja 3 sormausta pellavia.

Isännöitsijänverona kannettiin Savinien läänityksellä 10 riunaa 2 tenkaa rahaa sekä muiden pajarien läänityksillä 12 tenkaa rahaa, viljaa 11 koroppaa 3 1/2 nelikkoa ruista ja 11 koroppaa 1/2 nelikkoa kauraa sekä 10 pjatokia pellavia, 10 lampaannahkaa, 7 lampaanjalkaa, 10 munaa, 3 juustoa ja tynnyri olutta. Konevitsan luostarin isännöitsijänvero on laskettu yhteen aprakkaveron kanssa.

Tuomiolunastusta piti maksaa sen, joka menetti riidan oikeudessa. Lisäksi voitiin tuomita maksamaan varsinaista sakkoa tai sovintosakkoa, jonka koko pogosta tai volosti, lääni, suoritti yhteisesti. Nämä maksut kokosi suuriruhtinaan käskynhaltija, jolla oli sitä varten paikallisia asiamiehiä, tiuneja. Tällainen virkamies mainitaan verokirjassa Raudun Baranovon kylässä. Hän oli talonpoika nimeltä Onashka.

Talonpoikien tuli myös antaa veronkantajille ja heidän seurueensa jäsenille asunto ja ruoka, kun nämä liikkuvat paikkakunnalla verotusasioissa. Muutkin valtion virkamiehet nauttivat samanlaisia oikeuksia. Tällaiset rasi-tukset lisäsivät huomattavasti talonpoikien verotaakkaa.

Tiet ja kyytilaitos

Novgorodin ja sen paikallisten hallintokeskusten välillä oli ylläpidettävä säännöllistä yhteyttä. Yhteydenpitoa varten tarvittiin teitä. Vanhin itäisen Kannaksen tie näyttää kulkeneen Lempaalan pitäjstä Raudun Raasulin kylän kautta Palkealaan ja sieltä Suvannon Taipaleeseen ja edelleen Pyhjärven Jaaman kylään ja sieltä nähtävästi Räisälän kautta Käkisalmeen. Raudussa oli kyytiasema Palkealassa, jossa kyytimiehenä toimi Ofonashko Kirilov. Hänen avukseen oli määrätty kolme muuta talonpoikaa. Kyytilaitos näyttää järjestetyn vasta jonkin aikaa vuoden 1500 verollepanoa aikaisemmin, koska verokirjassa mainitaan, että Palkivuorten kylä oli kuulunut Käkisalmissa sijaitsevalle Ylösousemuksen kirkolle, eikä uutta kylää ollut vielä annettu kirkon papeille korvaukseksi tästä kyytilaitoksen tarpeisiin otetusta kylästä.

Kreikkalaiskatolinen kirkko syrjäyttää pakanuuden

Ensimmäinen maininta karjalaisten kosketuksista kristinuskoon on Novgorodin kronikassa vuodelta 1227. Novgorodilaiset olivat silloin sotajalalla ja tekivät ruhtinaansa Jaroslav Vsevolodinpojan johdolla retken Karjalaan. Ruhtinas antoi tällä retkellä kastattaa karjalaisia kreikkalaiskatoliseen uskoon. Vähällä piti, etteivät kaikki ihmiset tulleet kastetuiksi, kehaistaan kronikassa.⁸

Näin toteaa siis Novgorodin aikakirja. Mutta karjalaiset eivät ilmeisesti kukaan silloin olleet ensimmäisen kerran tekemisissä kristinuskon kanssa. Kysymyksessä on vain ajanjakso, jolloin sekä lännen että idän toimenpiteet pakanallisten suomalaisten käännättämiseksi olivat voimistumassa. Siitä aiheutuu ehkä kronikankin maininta. Kronikassa ei ilmoiteta lähemmin, mihin ruhtinas Jaroslavin retki suuntautui, mutta todennäköisesti se tehtiin karjalaisten pesäseuduille Vuoksen varrelle. Kuuluivatko tuon ajan rautulaiset niiden ihmisten joukkoon, jotka silloin kastettiin, on vain arvattavissa. Mutta varmana voidaan pitää, että jo paljon aikaisemmin rautulaisetkin olivat tehneet tuttavuutta kristinuskon kanssa. Ne harvat löydöt, jotka Raudusta on tehty, puhuvat jo osittain tämän tosiasian puolesta. Edellä mainittu 1070-luvulta tavattu aarre sisälsi muun muassa pari riipusta, joiden koristeena on ristikuvio. Muualtakin Karjalasta on kaivausten yhteydessä löydetty koruja, jotka todistavat samaa. Martti Haavio onkin tutkimuksessaan Karjalan jumalista⁹ tullut siihen tulokseen, että karjalaiset jo ennen ensimmäisen kristillisen vuosituhannen loppua ovat olleet kosketuksissa roomalaiskatoliseenkin maailmaan ja saaneet lähinnä Hampuri-Bremenin hiippakunnan alueelta vaikutteita, jotka monin tavoin näkyvät myöhemmässä karjalaisessa uskonelämässä ja jumalamaailmassa. Mistään äkkiä tapahtuneesta muutoksesta ei sitä paitsi voinut olla kysymys aikaisemmin enempää kuin vuoden 1227 retkelläkään. Pakanalliset ja kristilliset käsitykset ja tavat sekaantuivat vähitellen toisiinsa ja asenteiden muutos saattoi tapahtua vain vähitellen. Tästä ovat osoituksena vielä paljon myöhemmältä ajanjaksolta peräisin olevat tiedot. Vuonna 1534 Novgorodin arkkipiispa Makarij valitti Moskovan suuriruhtinaalle lähettämässään selonteossa, että pakanallista taikauskoa harjoitetaan yhä muun muassa Vatjan viidenneksessä Käkisalmen alueella asuvien suomalaisten keskuudessa. Ihmiset palvelivat metsiä, kiviä, jokia, soita, lähteitä, vuoria, kuuta ja aurinkoa ja uhrasivat pahoille hengille kaikenlaisia uhreja. Heillä oli omat pappinsa, jotka muun muassa antoivat lapsille nimiä, sekä omat hautausmaansa. Suuriruhtinaan käskystä arkkipiispa lähetti Ilja-nimisen munkin

hävittämään pakanuutta. Hän hävitti uhrimajat, hakkasi maahan ja poltti uhrilehdot ja viskasi pyhät kivet veteen sekä katoi ne, jotka eivät vielä olleet kastetut. Hän kielsi myös naisia käyttämästä huntua ja leikkaamasta tukkaansa. Käden käänteessä ei Iljakaan liene saanut muutosta aikaan laajalla työkentällään.

Mutta jo vuoteen 1500 mennessä Raudussakin oli paljon tehty kristinuskon juurruttamiseksi kansan mieleen. Raudussa oli oma kirkko, joka oli omistettu Suurelle Basilius (Vasili) Cesarealaiselle ja tämän mukaan kutsuttiin Rautua Raudun Vasilin pogostaksi. Kirkko, joka oli puusta rakennettu, sijaitsi Raudunkylässä myöhemmän ison pappilan luona, jossa vielä oli seurakunnan vanha hautausmaa. Veronkirjoituksen aikana oli Raudussa Jakov-niminen pappi. Hänen edeltäjistään ei ole mitään tietoja. Hän samoin kuin kirkon tiakka Jeskakin viljeli kirkon maata. Kirkon vartijalla Okulkolla ei ollut viljelystä. Seurakunnan virkailijat olivat veroista vapaita.

Kirkon lisäksi Raudussa oli kolme kappelia: Maanselällä, Liippuan Keljassa ja Mäkrällä, jossa mainitaan Bulnjejevon kylä kappelin luona. Kappelit olivat tavallisesti munkin hoidossa. Hän piti jumalanpalveluksia sekä suoritti kirkollisia toimituksia. Lilinon kylässä, todennäköisesti Orjansaaressa, oli Valamon Vapahtajan luostarin talo ilman viljelyksiä. Siellä on asunut ainakin isännöitsijä, koska tässä luostarin läänissä kannettiin myös isännöitsijänve-roa.

Papit saivat seurakuntalaisilta lahjoja sekä maksuja erilaisista kirkollisista toimituksista.